

Hvordan læser man et billede?

En guide til historisk billedanalyse

Hvad er historisk billedanalyse

Når man arbejder med historisk billedanalyse, er det vigtigt at have skellet mellem levning og beretning i hovedet.

Idet analysen når man vil bruge billederne som historiske kilder, både må fokusere på billedmageren eller fotografens budskab, det han eller hun vil berette. Samt afdække den historiske virkelighed eller ideologi, der også kan læses ud af billedet.

Det følgende er en model, der kan hjælpe til at komme i gang med analysen, og dermed i gang med at bruge billeder som historiske kilder. Først ser man på helhedsindtrykket og derefter går man ind på billedets enkelt dele.

Helhedsindtryk

Denne fase drejer sig om det umiddelbare indtryk man får ved at se på billedet. - Hvad er det for en slags billede? Hvilken genre eller type tilhører det? - Hvad forestiller billedet? Hvad er dets motiv? Hvilke situationer, handlinger og problemer drejer det sig om? Er det et autentisk eller iscenesat billede? - Hvem er afsender, hvem har oprindeligt været modtagere og hvad har formålet været?

Analyse

I denne fase går man nærmere ind på billedets enkeltdele for så præcist som muligt at kunne fastlægge billedets beretning. Man skiller betydningselementerne fra hinanden for at kunne undersøge dem nærmere. - Beskriv eventuelle personers kropssprog og hvordan er de placeret i forhold til hinanden. Hvad siger disse forhold om personernes følelser, holdninger og hensigter? - Beskriv tingssproget og symboler. Overvej om der i de enkelte billedelementer ud over grundbetydningen også ligger en bibetydning. (En rose er f.eks. ikke altid kun en rose, den kan også være et symbol på kærligheden). - Beskriv billedets former og farver. Hvordan er dets komposition, beskæring og balance? (Nogle billeder er opbygget symmetrisk således at midterfeltet fremhæves på det øvriges bekostning. Derved formidles ro og orden, men det kan også virke lidt stift og kedeligt. Rykkes det centrale felt lidt til en af siderne bliver der straks mere spænding og bevægelse i billedet). - Beskriv billedets rumvirkning (forgrund, mellemgrund, baggrund). Er der rumlige fortegnelser eller rumopløsning? - Hvilket perspektiv og synsvinkel er benyttet? Er det set nedefra i frøperspektiv, lige for i normalperspektiv eller oppefra i fugleperspektiv? (Gengivelse i normalperspektiv virker almindeligvis neutralt mens enten fugle- eller frøperspektivet ofte har en symbolsk betydning). - Hvorledes er bevægelsen i billedet? Hvilke linier dominerer? (Vandrette og lodrette linier giver relativt ro, mens skrå linier skaber uro og bevægelse). - Hvorledes er lys- og farvevirkningerne? Er der anvendt farvesymbolik eller er farven og/eller lyset brugt til at fremhæve særlige dele af billedet?

Fortolkning

Her gælder der om at samle de resultater, der kom frem via analysen af billedets enkeltdele, således at det umiddelbare helhedsindtryk kan blive til en egentlig helhedsforståelse af billedets beretning eller budskab. - Find de overordnede modsætninger eller paralleller i billedet - Hvilken stemning eller holdning dominerer? - Prøv på baggrund af billedets grundlæggende værdisystem at give et forslag til, hvad billedets beretning og/eller budskab er. Hvad har billedmageren villet sige med sit billede. (I nogle billedtyper som. f.eks. politiske karikaturtegninger er budskabet ret entydigt. Andre billeder er flertydige enten fordi vi ikke kender nok til datidens symbolbrug eller fordi billedmageren har søgt "objektivt" at registrere virkeligheden. Men en dyberegående analyse vil ofte kunne afsløre, at selv billeder, der fremstår som objektive, er udtryk for en bestemt afsenderhensigt).

Historisk sammenhæng/ideologi

På dette plan anvendes billedet hovedsageligt som levning, som en del af den fortidige virkelighed. Man skal bestemme den menneske- og samfundsopfattelse der ligger bag det billedmæssige udtryk og placere billedet i forhold til andre kilder og dermed i forhold til den historiske virkelighed. - Hvilke oplysninger, værdiforestillinger og holdninger kan udledes af billedet? - Hvordan forholder billedet sig til sin samtid? Bekræfter det tendenser i tiden, eller er det tværtimod et opgør med den herskende opfattelse?

Billedet som historisk kilde

Når man vil lave historisk billedanalyse, kan det være nyttigt også at se analysen i lyset af kildekritikken, idet man udover at læse billedet som udtryk for forskellige opfattelser i tiden, også kan se billederne som vidnesbyrd om historiske tilstande og begivenheder.

Fup eller fakta

Drejer sig om billedets ægthed, forestiller billedet det der er, eller er det forfalsket gennem beskæring, retouchering, sammenkopiering eller elektronisk bearbejdning?

Overvejelserne omkring et billedes ægthed, gælder især, når man arbejder med fotografier, idet man umiddelbart opfatter fotografiet som en sand gengivelse af en scene fra det virkelige liv.

Billedet som beretning eller levning

En skelnen mellem billedet som levning og beretning retter sig mod brugen af det konkrete billede. Alle billeder kan ses som levninger af en bestemt historisk situation, som de er opstået i. F.eks. er et billede af en massegrav fra borgerkrigen i Rwanda en *levning* fra den tid, hvor billedet er taget, og kan bruges som kilde til f.eks. tidens måde at skildre disse begivenheder, tidens syn på en bestemt historisk begivenhed eller fotojournalisternes arbejde på det tidspunkt. Men et billede kan kun bruges som beretning, såfremt det er menneskeskabt, har et meddelende element og rummer en beskrivelse af fortiden. Billedet af massegraven kan således bruges som en *beretning* om de mange døde i borgerkrigen i Rwanda.

Billedet som beretning

Beretning er i denne sammenhæng en skildring eller en fortælling om begivenhederne. Hvad er det billedet fortæller om den historiske begivenhed der skete?

Selv om et billede er ægte, behøver det, der fortælles, ikke at være sandt. Det er jo billedmagerens fremstilling af begivenheder og tilstande i fortiden, og som historiker må man søge at gøre sig klart, på hvilken måde fremstillingen forholder sig til den virkelighed, der berettes om.

Først må man spørge om billedmagerens forhold til den begivenhed eller situation, der fremstilles. Har han/hun selv været til stede? eller har hun blot hørt om det, hun fremstiller? Eller er det fri fantasi?

Med fotografiet er det relativt simpelt, når vi ser bort fra forfalskninger og spidsfindigheder. For selv om fotografiet kan være iscenesat således, at det ikke uden videre kan siges objektivt at afspejle den historiske virkelighed, er det ofte tæt på. Teknikken forudsætter nemlig, at ophavsmanden har tid og sted til fælles med motivet. Anderledes er det med tegninger og malerier, der kan være udført efter forlæg, efter oplysninger fra andre, efter hukommelsen eller efter fantasien.

Derefter må man undersøge fremstillingens tendens. Man må spørge om, hvilken hensigt billedmageren har haft med sin beretning, og om hvorledes denne hensigt kommer til udtryk i det foretagne udvalg af virkeligheden.

Billedet som levning

kildekritikken taler man om levning som noget, der er levnet fra fortiden, dvs. produkter eller spor af fortidig menneskelig virksomhed. I vores sammenhæng er det bygninger og billeder frembragt af fortidens mennesker, hvorigennem vi kan udlede, at disse mennesker har foretaget den handling, som har frembragt det værk, der foreligger for os.

Selv om det, der berettes om fortiden, skulle være præget af bestemte interesser eller måske er direkte forkert, kan billedet alligevel anvendes som levning, dvs. som en del af den fortidige virkelighed og dermed også som udtryk for tidens ideologi.

Ovenstående er fra:

Keld B. Jessen, John Mogensen og Knud Ryg Olsen: "Billedbogen" Systime 1995, side 85-93.

Peter Frederiksen, Knud Ryg Olsen og Olaf Søndberg: "Grundbog til historie. Verdenshistorien 1750-1945", Systime 2001, side 317-320.